

COLUMN:

WAT MAG JE VAN DANKREDES VERWACHTEN?

**COMMENTAAR OP DE REDE VAN
RICHARD VON WEIZSÄCKER**

Albert Martens

Wat mag je van dankredes verwachten? Niet veel, en zeker niet veel nieuws. Danken en denken mogen dan etymologisch gezien wel verre neven zijn, maar ze staan niet op goede voet met elkaar. Wie dankt schort tot op zekere hoogte zijn denkvermogen op. Hij laat iedere scepsis varen, stelt geen vragen meer, maar berust gelukzalig en een beetje dom in wat hem overkomt. Scherpe analyses of stimulerende vragen moet je dus niet in dankredes gaan zoeken.

Maar toch. Waarom geeft de Universiteit van Antwerpen een eredoctoraat aan Richard von Weizsäcker? Omwille van zijn politieke verdiensten, zeker. En ook omdat de nog tamelijk jonge universiteit iets van het aura en de eerbiedwaardigheid van de grijze, aristocratische eminentie op haar wil laten afstralen (uitreikingen van eredoctoraten zijn belangrijke ruilmomenten in het academische leven). Maar er is nog een andere reden.

In een stad waar de grootste politieke partij intolerantie tot streefdoel maakt, wil de universiteit met het toekennen van een eredoctoraat aan von Weizsäcker duidelijk maken dat tolerantie geen toemaatje is van onze cultuur, maar er de voorwaarde van vormt. Von Weizsäcker werd uitgenodigd omdat hij, in Duitsland en ver daarbuiten bekend als verdediger van humaniteit en gastvrijheid, iets over tolerantie te zeggen heeft. Men kon dus verwachten en verhoppen dat zijn dankrede meer rede dan dankwoord zou zijn.

Bij nader onderzoek komt die rede als uiterst voorzichtig en weinig uitdagend over. Na een korte captatio benevolentiae over de wereldfaam van de stad Antwerpen, leidt de nieuwe doctor zijn betoog over gastvrijheid en tolerantie voor de vreemdeling in, met de volgende zin: "Ich habe nicht das Recht un die Erfahrung, über die entsprechenden Verhältnisse in unseren heutigen Gastland zu sprechen und will daher nur über die Folgen und Aufgaben in eigenen Lande reden..."

Hiermee verneemt de welwillende toehoorder dat men in die materie best uiterst voorzichtig moet zijn. Deze bescheidenheid siert de spreker. Zeker wanneer het om Duitsland gaat, waar extreemrechtse groepen buitenlanders met ruw geweld aanpakken.

Verder pleit hij voor een gastvrij onthaal waar de vreemdeling geen angst meer moet hebben omdat hij "anders is" en waar de verdraagzaamheid de maatstaf van de menselijke verhoudingen zou zijn. Eerbied voor de waarde en de eigenheid van eenderwie dient de Europese staatsburger te leren. Radikale politieke of religieuze taal die de verbondenheid en de verbroedering met de andere onmogelijk maakt, moet dan ook verbannen worden.

Dit belet niet dat "jeder Mensch seine Verwurzelung in der eigenen Heimat sucht, und liebt und braucht"... Dat moet ons als muziek in de horen klinken. Vlaming om Europeër te worden.

Voor een gewezen burgemeester van Berlijn, de grootste Turkse stad buiten Turkije zoals die wel eens genoemd wordt, komen die wijze uitspraken bij de toehoorders nog als braafjes over. Wie zou die deugdelijke principes ooit in twijfel willen trekken?...

Maar in de moeilijke en verwarde tijden die wij nu doorworstelen had ik een meer geprofileerde boodschap verwacht, zeker naar de universiteit toe. Naar de kweekplaats van intellect en intelligentia had men inderdaad een reeks denkpijpen kunnen sturen en vragen kunnen stellen. Bij wijze van voorbeeld, de volgende vier themas:

- (a) Afkomstig uit een land waar een zestigtal jaren geleden Norbert Elias de "*Wandlungen des Verhaltens in den weltlichen Oberschichten des Abendlandes*" (1937) schreef - een stuk dat later opgenomen werd in "*Het civilisatieproces*" - had de spreker zich kunnen bezinnen over de inburgering van de vreemdeling in de 'Europese civilisatie'. Voor Elias was die civilisatie zeker niet zo eenduidig. De Europese beschaving loopt over een dubbel spoor: een ('Franse') civilisatie- en een ('Duitse') cultuurbegrip. Universalisme (de grondrechten van de mensenrechtenverklaringen) en partikularisme (recht op eigenheid) leven in Europa nog steeds op gespannen voet. En voor de inburgering van allochtonen is dit noch beheersbaar noch voorspelbaar. Van zo een ervaren gids als von Weizsäcker had ik toch hierover een boeiender reisverhaal verwacht.
- (b) Andere cruciale themas konden nog aan bod komen zoals de verhoudingen tussen sociale klasse en nationalisme(n). 150 jaar na Marx' beruchte uitspraak over "Proletarier aller Länder vereinigt euch" (1848) vragen de proletariërs zich nog steeds af of landgenootschap en lotgenootschap niet onafscheidbaar aan elkaar kleven. In het brede maatschappelijke middenveld heeft de arbeiderbeweging binnen Westeuropa, een sterke stempel op de politieke besluitvorming gedrukt. Maar de classesolidariteit tussen autochtonen en allochtonen bestaat niet van meetaf aan. Ze moet dagelijks gesmeed worden. Maar naarmate de arbeidersbeweging zijn impact op de samenleving verliest, verkleint de smeltkroes van de (klasse)verbondenheid. Welke sociale instituties zullen nu in de toekomst voor die gemeenschappelijke verbanden zorgen? Bovendien is de eis van "werk in eigen streek" zo maar niet te verzoenen met massaal "import van arbeidskrachten". Het vrij verkeer van kapitaal, arbeid en goederen is steeds een eis geweest van wie handel voert. En die hebben in Europa het blijkbaar voor het zeggen. Voor hoelang nog?
- (c) Buitenlanders in het algemeen en arbeidersimmigranten in het bijzonder, hebben niet alleen handen maar ook nog een ziel. En de zielenzorg wekt in het christelijke en/of vrijzinnige Europa enig onrust. Zeker wanneer God "Allah"

genoemd wordt en de uitverkorenen allen Abrahams afstammelingen zijn. Sinds de 15de eeuw konden de Westeuropese inboorlingen, op eigen bodem, met Islamieten niet meer omgaan. Die kans is ons nu opnieuw gegeven. Dat hierdoor alle godsdiensten enige transformaties gaan ondergaan is voorspelbaar. *Godsdienstoorlogen - als omgangsvorm tussen godsdiensten - zijn er in Europa altijd geweest. Maar waren ze ook geen klasseoorlogen? Zal op het einde van de twintigste eeuw de islam niet de godsdienst van de onderdrukten worden?*

- (d) In elke samenleving bestaan er elites. Bourdieu heeft ons laten inzien dat om hierbij te behoren, men over een kapitaal moet kunnen beschikken. De economie, de cultuur en een netwerk van sociale relaties zijn mogelijke bronnen van kapitaal en schaarse goederen. Dat de oude gevestigde autochtonen willen voorkomen dat de nieuwe autochtonen hen zouden beconcurreren, is enigszins voorspelbaar. Maar een incrementele opname van de besten onder hen in het establishment, voorkomt vele spanningen en confrontaties. De huidige politieke partijen hebben in Vlaanderen van zo een openheid nog onlangs blijk gegeven. Hopen zij hiermee elke verzetsbeweging te onthoofden? Bij de voorgaande arbeidersimmigraties van Italianen en andere Zuideuropeanen is dit wel gelukt. Maar kan het proces zich blijvend herhalen?

Dit zijn enkele (on)deugdelijke vragen (kreten?) die in de ivoren toren van een universiteit (hadden) kunnen weergalmen. Maar mijn onvolwassen verwachtingen waren opnieuw een tikje te hoog gespannen. Opnieuw...